

สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ

National Institute of Animal Health [NIAH] Newsletter

ISSN 0858-4516

ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนมีนาคม - เมษายน 2538

สมุนไพรไทย ให้สัตว์เลี้ยงในสัตว์เลี้ยง

กองบรรณาธิการ

สมุนไพรเป็นพืชบางชนิดที่มีสรรพคุณทางยาที่น่าสนใจต่าง ๆ เช่น ราก เมล็ด เปลือก ฯลฯ มาปรุงเป็นยาแผนไทยใช้รักษาโรคต่าง ๆ ได้ทั้งในสัตว์และคน

สมุนไพรเป็นพืชธรรมชาติ ปลูกขยายพันธุ์ได้ง่าย คำนึงทุนการผลิตต่ำ หาได้ง่ายในท้องถิ่น เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์สามารถใช้ได้ไม่ยากนัก หากนำมาใช้แล้วจะเป็นการช่วยลดค่ายา ช่วยให้สัตว์มีสุขภาพดี มีความต้านทานต่อโรค และให้ผลผลิตสูง

พืชสมุนไพร ที่จะขอแนะนำให้ใช้ถ่ายพยาธิในสัตว์เลี้ยงซึ่งได้มีการศึกษาวิจัยแล้ว ดังจะได้กล่าวเป็นลำดับต่อไป

สะแก (*Ombretum quasrangulare*)

ชื่ออื่นๆ	สะแกนา (ภาคกลาง) แก (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ข่อยแข้งทองแซ่ (แพร่) แพ้ง (ภาคเหนือ)
ส่วนที่ใช้เป็นยา	เมล็ดแก่
สรรพคุณ	ถ่ายพยาธิไส้เดือน
วิธีใช้	เมล็ดแก่และแห้ง

ในเรื่องสะแกนี้ อาจารย์นายสัตวแพทย์พิรพล อยู่สวัสดิ์ และคณะ ได้ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพของสะแกนาต่อพยาธิในลูกกระบือ โดยใช้เมล็ดแก่และแห้ง จำนวน 1 เมล็ด ต่อน้ำหนักสัตว์ 1 กิโลกรัม นำมาบดให้ละเอียด แล้วละลายน้ำ กรอกปากให้ลูกโค-กระบือกิน พบว่าเมล็ดสะแกนาสามารถถ่ายพยาธิไส้เดือนในลูกกระบือได้ (จาก วารสารเกษตรศาสตร์ (วิทยาศาสตร์) ปีที่ 22 พ.ศ.2522 หน้า 201-206)

สะแก

มะเกลือ (*Diospyros mollis*)

ชื่ออื่นๆ	มะเกลือ มะเกีย (ภาคเหนือ) เกลือ (ภาคใต้) หมักเกลือ (ตราด)
ส่วนที่ใช้เป็นยา	ผลดิบสด หั่นพืชผลแก่ที่มีสีขาวและผลสุกสีเหลืองหรือสีดำ
สรรพคุณ	ถ่ายพยาธิไส้เดือน
วิธีใช้	ผลมะเกลือสด และผงสะกัด

ในเรื่องมะเกลือนี้ นายสัตวแพทย์ ดร.วิจิตร สุขเพณีส ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพของมะเกลือต่อพยาธิตัวกลมในลูกกระบือ โดยใช้มะเกลือสดและผงสกัดมะเกลือ พบว่า

มะเกลือสดขนาด 10 ผลต่อน้ำหนักสัตว์ 50 กิโลกรัม ไม่มีประสิทธิภาพในการลดจำนวน *Neoscaris vitulorum* และ *Strongyloides papillosus* ตลอดระยะเวลาทดลอง

มะเกลือสดขนาด 20 ผลต่อน้ำหนัก 50 กิโลกรัม มีประสิทธิภาพ 23.4 ถึง 36.2 เปอร์เซ็นต์ การลดจำนวนไข่ของ *N. vitulorum* และมีประสิทธิภาพ 33.7 ถึง 62.5 เปอร์เซ็นต์ ในการลดจำนวน *S. papillosus* ตั้งแต่สัปดาห์แรกถึงสัปดาห์ที่ห้าหลังถ่ายยา

ผงสกัดมะเกลือ ขนาด 50 มิลลิกรัมต่อน้ำหนัก 1 กิโลกรัม มีประสิทธิภาพ 37.5 ถึง 52.4 ในการลดจำนวนไข่ของ *N. vitulorum* และมีประสิทธิภาพ 30.6 ถึง 81.1 เปอร์เซ็นต์ ในการลดของ *S. papillosus* ตั้งแต่สัปดาห์แรกถึงสัปดาห์ที่ห้าหลังถ่ายยา

ผงสกัดมะเกลือขนาด 100 มิลลิกรัมต่อน้ำหนัก 1 กิโลกรัม มีประสิทธิภาพ 50.1 ถึง 67.1 ในการลดจำนวนไข่ของ *N. vitulorum* และมีประสิทธิภาพ 31.9 ถึง 83.1 เปอร์เซ็นต์ (จาก ประมวลเรื่องการประชุมวิชาการทางสัตวแพทย์ ครั้งที่ 11 สัตวแพทย์สมาคมแห่งประเทศไทยฯ 12-14 ธันวาคม 2537 หน้า 371-379)

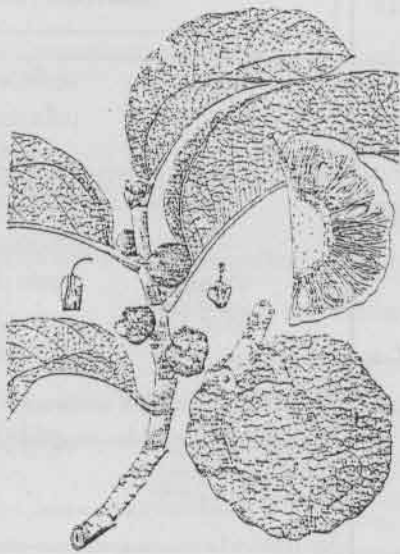
มะเกลือ

มะหาด (*Artocarpus lakoocha*)

ชื่ออื่นๆ หาด (ทั่วไป)
กะหาด (โคราช)
หาดใบใหญ่ (ภาคใต้)
หาดหนูน (ภาคเหนือ)

ส่วนที่ใช้เป็นยา แก่น
นำแก่นมาเคี้ยวกับน้ำจนเกิดฟอง แล้วดัก
เอาฟอง นำไปตากแดดให้แห้ง เป็นผง

สรรพคุณ ถ่ายพยาธิตัวตืด (ตัวแบน)

มะหาด

ในเรื่องมะหาดนี้ นายสัตวแพทย์ ดร.วิจิตร สุขเพชร ได้ศึกษาประสิทธิภาพของมะหาดต่อพยาธิในลูกโค ลูกกระบือและลูกแกะ พบว่ามะหาดขนาด 40 มิลลิกรัม ต่อน้ำหนักสัตว์ 1 กิโลกรัม มีประสิทธิภาพสูงมาก (100 เปอร์เซ็นต์) ในการลดจำนวนไข่พยาธิตัวตืดหรือตัวแบนชนิด *Moniezia benedeni* ตั้งแต่สัปดาห์แรกถึงสัปดาห์สุดท้ายของการทดลองทั้งในลูกโค ลูกกระบือ และลูกแกะ แต่มะหาดไม่มีประสิทธิภาพในการลดจำนวนไข่พยาธิตัวกลม (จาก การประชุมวิชาการครั้งที่ 23 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 6-7 กุมภาพันธ์ 2526)

นอกจากสะแกนา มะเกลือ และมะหาด ที่ได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสรรพคุณทางยาที่มีต่อพยาธิบางชนิดในสัตว์แล้ว ยังมีพืชสมุนไพรอีกหลายชนิด ที่มีสรรพคุณทางยาในการถ่ายพยาธิในคนได้ ดังนี้

มะขาม (*Tamarindus indica*)

ส่วนที่ใช้เป็นยา เมล็ด

สรรพคุณ ถ่ายพยาธิไส้เดือน

วิธีใช้ ใช้เมล็ดแก่ คั่ว แล้วกระเทาะเอาเปลือกออก นำเนื้อข้างในไปแช่น้ำเกลือจนนุ่ม แล้วนำมารับประทานครั้งละ 20-30 เมล็ด

ฟักทอง (*Cucurbita moschata*)

ชื่ออื่นๆ น้ำเต้า (ภาคใต้)
มะฟักแก้ว (ภาคเหนือ)
มะน้ำแก้ว (เลย)
หมักอ้อ (เลย ปร้าจีนบุรี)
หมากอ้อ (อิสาน)

ฟักทอง

ส่วนที่ใช้เป็นยา เมล็ดแห้ง
สรรพคุณ ถ่ายพยาธิตัวตืด
วิธีใช้ ใช้เมล็ดประมาณ 60 กรัม ทบให้แตกผสม
น้ำตาลและนม หรือน้ำ จนได้ปริมาตรประมาณ 5.00 มิลลิลิตร
(ซีซี) แบ่งรับประทาน 3 ครั้ง ห่างกันทุกๆ 2 ชั่วโมง หลังจากให้ยาแล้ว
ประมาณ 2 ชั่วโมง ให้รับประทานน้ำมันละหุ่งเพื่อระบายออกมา

ทับทิม (*Punica granatum*)

ชื่ออื่นๆ พิลดา (หนองคาย)
มะก่องแก้ว (น่าน)
มะเกี๊ยะ (ภาคเหนือ)
ส่วนที่ใช้เป็นยา เปลือกผลแห้ง ลำต้น-ราก
สรรพคุณ ถ่ายพยาธิตัวตืด และพยาธิไส้เดือน

วิธีใช้ ใช้เปลือกสดประมาณครึ่งกำมือใหญ่ๆ หรือประมาณ
(10-15 กรัม) นำมาต้ม ใช้ดื่มก่อนอาหารเช้า ตามด้วยรับประทานยา
ระบาย

ชุมเห็ดเทศ (*Cassia alata*)

ชื่ออื่นๆ ชุมเห็ดใหญ่ (ภาคกลาง)
ขี้คาก ลับมินหลวง (ภาคเหนือ)
หมากกะลิงเทศ (ภาคเหนือ)
ส่วนที่ใช้เป็นยา ใบสดหรือแห้ง ดอกสด
สรรพคุณ ถ่ายพยาธิตัวตืด
วิธีใช้ ใช้ใบสดประมาณ 1 กำมือ
(ประมาณ 20 กรัม) ต้มเอาน้ำดื่ม

ชุมเห็ดเทศ

เล็บมือนาง (*Quisqualis indica*)

ชื่ออื่นๆ จะมั่ง จ้ามั่ง มะจิมั่ง (ภาคเหนือ)
ส่วนที่ใช้เป็นยา รากหรือเมล็ด
สรรพคุณ ถ่ายพยาธิไส้เดือน

วิธีใช้ ใช้รากประมาณ 1 กำมือ (10-15 กรัม) ต้มเอาน้ำดื่ม
หรือใช้เมล็ด 2-3 เมล็ด (4-6 กรัม) สำหรับเด็ก หรือ 5-7 เมล็ด (10-15 กรัม)
สำหรับผู้ใหญ่ ทบพอแตก แล้วต้มเอาน้ำดื่ม

จากที่กล่าวมาทั้งหมดพอที่จะสรุปเกี่ยวกับประสิทธิภาพ
ของพืชสมุนไพรต่อพยาธิในสัตว์เลี้ยง ตามตารางนี้

พืชสมุนไพร	ถ่ายพยาธิไส้เดือน	ถ่ายพยาธิตัวตืด
สะแกนา	☀	
มะเกลือ	☀	
มะหาด	☀	☀
มะขาม	☀	
ผักทอง		☀
ทับทิม	☀	☀
ชุมเห็ดเทศ		☀
เล็บมือนาง	☀	

☀ ใช้ได้

จดหมายข่าว สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ NIAH Newsletter

- วัตถุประสงค์** เพื่อเผยแพร่วิชาการด้านสุขภาพสัตว์ โดยเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนข่าวสารวิชาการและแนวทางการแก้ปัญหาด้านสุขภาพสัตว์ และการเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์กิจกรรมด้านสุขภาพสัตว์
- เจ้าของ** สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ภาควิชาการสัตวบาล ถนนพหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
โทร. 579-8908 ถึง 14, 579-7591 Fax 579-7591, 579-8991
- ที่ปรึกษา** รองอธิบดีกรมปศุสัตว์ฝ่ายสัตวแพทย์ ผู้อำนวยการสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
หัวหน้าคณะผู้เชี่ยวชาญญี่ปุ่น ประจำสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ

กองบรรณาธิการ	น.สพ.นพพร ศรราชพันธุ์	น.สพ.วัชรชัย ณรงค์ศักดิ์	น.สพ. สุทธิศักดิ์ บุญชิต	สพ.ญ.มนทกานต์ วงศ์ภากร
ต้นฉบับ-รูปเล่ม	นายสมชาย ช่างทอง	น.ส.พัชราภรณ์ เกาพาด	น.ส.จวีรัตน์ โพธิ์ถวิล	น.ส.วิจิตรา รัตนเมณีกุล
จัดพิมพ์-เผยแพร่	น.สพ.บรรจง อภิวิมเนนการ	น.ส.วันดี แซ่ตั้ง	นางสมนึก จงกลฐากร	น.ส.เบญจวรรณ พิพิษฐกุล

กำหนดออกทุกๆ 2 เดือน พิมพ์ครั้งละ 1,200 ฉบับ

สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ

กรมปศุสัตว์ จตุจักร กทม.10900

ที่ กษ 0615/ว.22

ในราชการกรมปศุสัตว์

ชำระค่าฝากส่งเป็นรายเดือน

ใบอนุญาตเลขที่ 1/2521

ไปรษณีย์โทรเลขราชเทวี